

Тамара Морозович,
студентка 4 курсу
спеціальності «Соціальна робота»
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи
В. А. Поліщук

ДІЯЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ

Сучасний розвиток українського суспільства залежить від того, наскільки успішно відбувається процес інтеграції тієї частини населення, яка через природне старіння не бере участі у виробничій сфері, проте надалі зберігає потужний потенціал і життєвий досвід. Всесвітня організація охорони здоров'я пропонує сьогодні концепцію активного старіння – концепцію, направлену на формування соціальної політики, що підтримувала б активність людей літнього віку максимально довго [9].

Одним із інструментів активізації ролі людей літнього віку в соціумі є Університети третього віку, які існують вже понад чотири десятиліття у міжнародній практиці. Університети мають на меті практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя. Реалізація цього принципу сприяє адаптації особистості до мінливих соціально-економічних умов, дає змогу зняти соціальну напруженість у суспільстві, допомагає людям літнього віку реалізовувати себе і розвиватися [6].

Розглядаючи психологічні особливості осіб літнього віку, ми виходимо із підходу, який наголошує на збереженні потенціалу особистісного зростання літніх людей, незважаючи на високий соматичний та соціально-економічний ризик цього періоду життя. Саме безперервність особистісного розвитку та соціалізації людини літнього віку, як наголошує О. Краснова, забезпечує продовження активної творчої та соціальної діяльності; можливість використання наявного життєвого досвіду, його творче переосмислення та використання; індивідуальне різнобарв'я моделей життя [5].

Освіта людей літнього віку від початку базувалася на навчальних програмах для дорослих, які згодом були модифіковані, шляхом введення специфічних дисциплін для людей літнього віку. Заснування першого університету третього віку в Тулузі (Франція) у 1973 р. ініціював професор П'єр Велла. У 1976 році він створив міжнародну організацію, центральний координуючий орган «Університетів третього віку» (AUITA, фр. Association Internationale des Universités du Troisième Âge), що сприяло широкій популяризації проекту [12]. Ідея відкриття університетів для людей третього віку зі збереження їх тісного взаємозв'язку з традиційними вищими навчальними закладами (університетами, коледжами) і дотриманням високих академічних стандартів набула широкого поширення не тільки у Франції. Університети третього віку, що наслідують французьку модель, функціонують у Німеччині, Польщі, Бельгії, Швейцарії, Польщі, Італії та Іспанії.

На сьогодні в східно- та західноєвропейських країнах існує багато різних за структурою моделей науково орієнтованої неперервної освіти. У деяких країнах навчання людей третього віку інтегроване переважно в університетах (Австрія, Німеччина, Польща), в інших країнах є автономним (Італія) або кооперативно прив'язаним до університетів (Словенія). Але загалом моделі освіти, терміни, структури програм відображають види інституцій, які сприяють, або забезпечують освіту людей похилого віку та їх мету, яку вони ставлять зараз перед собою чи ставили на момент створення [10].

Вперше методологія створення «Університетів третього віку» в Україні була розроблена інститутом геронтології в 1985 році для підприємств радянського періоду як підготовка людей передпенсійного віку до виходу на пенсію та збереження при цьому соціальної активності, але на даний час вона практично не реалізується. У 2008 році за ініціативою Міністерства праці і соціальної політики спільно з Фондом народонаселення представництва ООН було започатковано пілотний проект «Університет третього віку» з метою надання підтримки особам літнього віку, які мають активну життєву позицію, допомоги в адаптації до сучасних умов життя, підвищення якості соціальних послуг [2].

Основне завдання освіти людей літнього віку – розширення сфери реалізації її здібностей і можливостей, соціалізація особистості та суспільна інтеграція. Водночас освіта уможлиблює доступ до широкого спектра діяльності: професійної, дозвіллево-рекреаційної, побутової, а також подальшого особистісного розвитку [11].

Провідними моделями функціонування Університетів третього віку в сучасному світі визнано такі:

1. Французьку модель, яка базується на концепції доцільності збереження тісного взаємозв'язку Університетів третього віку з традиційними вищими навчальними закладами. Університети, що наслідують французьку модель, функціонують у Німеччині, Польщі, Венесуелі, Бразилії, Чилі, Колумбії, Уругваї, Еквадорі, Мексиці і Домініканській Республіці.

2. Британську, що набула масового поширення у Великій Британії та інших англомовних країнах. Домінантною концепцією британської моделі організації і функціонування Університетів третього віку є самоорганізація, самофінансування, взаємодопомога у навчанні практично без підтримки з боку зовнішніх ресурсів. Університети, що наслідують британську модель, функціонують в Австралії, Болівії, Бразилії, Еквадорі, Парагваї та інших країнах).

3. Китайська модель, яка пов'язана зі збереженням і розвитком громадянства, культурної консолідації і філософської рефлексії, підтримкою і розвитком фізичної гармонії.

4. Північноамериканська франкомовна модель, яка базується на тісному зв'язку з університетами, з лекціями університетських викладачів, але щоденне управління заходами знаходиться в руках студентів.

5. Південно-американська модель, яка є близькою за своєю суттю до французької моделі, але включає в себе різноманітні освітні програми і турботу про найбільш знедолених і вразливих верств населення літніх людей [7].

В Україні концепція Університету третього віку реалізується в таких формах:

- при територіальних центрах соціального обслуговування, які функціонують з урахуванням методичних вказівок, розроблених Міністерством соціальної політики України і за сприяння ряду університетів, таких як НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», Чернігівський національний технологічний університет та інші;
- у вищих навчальних закладах державної і недержавної форм власності (наприклад, ЛНУ ім. Івана Франка, Львівський державний університет фізичної культури, Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля, Університет «КРОК» та інші);
- при громадських організаціях та благодійних фондах, таких як «Кияни передусім!» (М.Київ), «Справа Кольпінга» (м.Львів, м.Стрий, м.Івано-Франківськ), «Турбота про літніх в Україні» (м. Харків) [3].

Незважаючи на різних засновників, практично всі заклади базуються на Методичних рекомендаціях, які є складовою Наказу Міністерства соціальної політики України від 25 серпня 2011 року № 326. Відповідно до власного організаційного статусу та потреб вони можуть розробляти власні положення.

Щодо програмно-методичного та технологічного забезпечення освітньої діяльності «Університету третього віку», то згідно з нормативно-правовими документами до організації навчання людей похилого віку можуть бути залучені фахівці органів місцевого самоврядування, місцевих управлінь праці та соціального захисту населення, юстиції, охорони здоров'я, служби зайнятості, територіального центру, Пенсійного фонду України. Для реалізації навчальних заходів передбачено залучення викладачів вищих навчальних закладів різних рівнів

акредитації, студентів, вчителів загальноосвітніх шкіл та старших школярів, вчених із академічних інститутів та дослідницьких центрів, представників громадських організацій. Пріоритетною залишається професійна діяльність викладачів, діяльність волонтерів, залучення до викладання людей похилого віку за принципом «рівний-рівному» [8].

Університет третього віку дозволяє учасникам займатися різноманітною освітньою, творчою, дозвіллевою і оздоровчою діяльністю. Заняття, зустрічі, заходи організуються в основному в невеликих групах, члени яких регулярно зустрічаються в орендованих приміщеннях університетів, коледжів, шкіл, соціальних закладів чи інших установ; зустрічі можуть проходити навіть вдома у когось із членів групи. Члени груп за допомогою обміну знаннями, вміннями, навичками і досвідом навчаються один у одного. Більшість Університетів третього віку пропонують поєднання освітніх, творчих, соціальних заходів, які значно сприяють покращенню загального стану здоров'я і добробуту слухачів цих університетів/

Освітня робота, що здійснюється в рамках Університету третього віку включає в себе різноманітні предмети навчання, розроблені відповідно до потреб слухачів. Виходячи з досвіду функціонування в Україні Університетів третього віку, можна визначити сфери знань, що користуються найбільшим інтересом у слухачів: методи оздоровлення та збереження здоров'я; процес та особливості старіння; набуття навичок самообслуговування; основи законодавства; оволодіння інформаційними технологіями; вивчення іноземних мов; психологія та педагогіка; декоративно-прикладне мистецтво; історія та культура.

Окрім того, Університети третього віку організують освітні подорожі, спільні відвідування театрів, музеїв, концертів, відбувається залучення до волонтерської діяльності, що сприяє соціальній адаптації людей похилого віку, розширення комунікативного кола, розвитку творчого потенціалу. Навчання людей похилого віку відбувається за зверненням слухача й без використання формального способу перевірки отриманих знань та вмінь. У навчальному процесі поєднують традиційні методи навчання, тренінгові методики, модульне навчання, що базуються на методах та принципах навчання дорослих. Враховуються індивідуально-фізіологічні особливості слухачів, стан здоров'я та потреби при організації навчального процесу [4].

Університети третього віку функціонують як освітні установи, соціально-культурні чи дозвілєві центри і виконують значну роль у стимулюванні людей літнього віку до активної життєдіяльності через залучення їх до оволодіння новими знаннями, обміну життєвим досвідом, формування нових чи вдосконалення наявних вмінь і навичок, спілкування й організацію змістовного дозвілля [7].

Університети третього віку діють в Україні більше десяти років, надаючи можливість залучення всіх поколінь у єдину освітню й соціальну систему, забезпечують виконання завдань інклюзії осіб похилого віку на основі принципу навчання впродовж життя. Розвиток освіти дорослих третього віку має здійснюватися на міждисциплінарній основі, що ґрунтується на вивченні й подальшому впровадженні результатів досягнень в андрагогіці, педагогіці, віковій психології, геромедицині, геросоціології, освітній і соціальній геронтології, спеціальній геронтології, педагогіці геронтологічної профілактики та інших науках. Педагогічні підходи до створення освітнього середовища для людей похилого віку мають бути спрямовані на подолання соціальної незатребуваності й самотності, комплексну соціально-культурну адаптацію та реабілітацію на основі створення поліфункціональних соціально культурних інституцій, розвитку соціального партнерства всіх зацікавлених суб'єктів педагогічної, соціально-культурної діяльності. Особливої уваги потребує проблема розробки і впровадження педагогічних технологій, що базуються на принципах особистісно орієнтованого навчання, забезпечення для людини літнього віку незалежності, реалізації внутрішнього потенціалу, доступності інформації, задоволення культурно-освітніх потреб [1].

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. Реалії і перспективи розвитку освіти людей третього віку в Україні. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2013. – № 6. – С. 29–34.

2. Геронтологічний інформаційно-консультативний центр. URL: <http://gicc.org.ua/navchannya-ta-rozsvagi.html>
3. Егорычева С.Б. Современные подходы к организации дополнительного образования молодёжи и взрослых: проблемы и перспективы развития: сборник научных статей первой международной научно-методической заочной конференции, УО “Полесский государственный университет”, г. Пинск 17 февраля 2017 г. / Министерство образования Республики Беларусь [и др.]; редкол.: К.К. Шебеко [и др.] – Пинск : ПолесГУ, 2017. – С. 15–16
4. Концепція діяльності центрів освіти третього віку в Україні [Текст] : [метод. посіб.] / [авт.-уклад.: А. Ю. Горбовий та ін; під заг. ред.: Д. П. Спунбер, А. Ю. Горбовий, А. А. Халецька] ; ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана”, Укр. ін-т розвитку фонд. ринку. – Київ : УІРФР, 2017. – 115 с.
5. Краснова О. В. Особенности социально-психологической адаптации в позднем возрасте / О. В. Краснова, Т. Д. Марцинковская. Психология старости и старения : хрестоматия / сост. О. В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М., 2003. – С. 183–197.
6. Маркозова О. О Навчання впродовж життя – необхідна передумова досягнення життєвого успіху. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2016. – № 2. – С. 198–205
7. Поліщук В. А. Зарубіжний досвід діяльності Університетів третього віку / В. А. Поліщук, О. Ю. Пришляк, А. А. Богуцька. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. – 2017. – № 1. – С. 174–178.
8. Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університети третього віку» : Наказ Міністерства соціальної політики № 326 від 25 серпня 2011 р. URL: <http://document.ua/pro-vprovadzhennjasocialno-pedagogichnoyi-poslugi-universit-doc72450.html>.
9. Сагун І.Г. Развитие освіти людей третьего века в Германии (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Сагун Ірина Григорівна . – К., 2011. – 292 с.
10. Скорик Т. В. Соціально-педагогічний ефект університету третього віку. Молодий вчений. – 2015. – № 2(6). – С. 470–473.
11. Чаграк Н. Організація і моделі освіти людей похилого віку : європейський досвід. Рідна школа. – 2017. – № ½. – С. 69 – 75.
12. Шибельбейн А. История создания «Школ третьего возраста» / Александра Шибельбейн. Социальная работа. Вестник Информационно-образовательного центра ВІЗ в Украине. – 2017. – №31.